

جمعیت ایران به قدری رو به پیری می‌رود که به اذعان برخی کارشناسان، کار از بحران هم گذشته است. پیش‌بینی شده است تا چند دهه دیگر، ایرانیان ۵۰ میلیون نفر خواهند شد. آمار و ارقام وحشتناک جمعیتی برخی از مسئولان را به تکاپو واداشته است. مجلس قانونی تصویب کرده که بناست هفت سال به‌طور آزمایشی اجرا شود. این قانون به تنهایی چاره کار پیری جمعیت ایرانی نیست

پرونده «جوان» از تصویب طرح حمایت از افزایش جمعیت پس از ۷ سال

قانون جوانی جمعیت در مقابل تحدید جمعیت

با تغییر سیاست‌های جمعیتی کشور و تبدیل تحدید جمعیت به یک تهدید جدی برای سیمای جوان جامعه و آینده جمعیتی کشور، خلأ یک پشتوانه قانونی برای فراهم آوردن زمینه‌های تحقق چنین مسئله‌ای پیش از پیش احساس می‌شد و طرح‌ها و پیشنهادات مجلس یا شورای عالی انقلاب فرهنگی، هیچ‌کدام نتوانستند در قامت قانون ظاهر شوند و در حوزه اقتناع و حمایت از خانواده‌ها برای فرزندآوری تأثیرگذار باشند. آخرین تلاش‌ها برای حمایت قانونی از افزایش

جمعیت در قالب طرح تعالی جمعیت و حمایت از خانواده هم سال‌ها در کمیسیون‌های مختلف مجلس دست به دست شد اما در نهایت به سرانجام نرسید. مجلس یازدهم اما سال گذشته با اعلام وصول طرح جمعیت و تعالی خانواده کار خود را آغاز کرد و در ادامه برای حصول نتیجه با استناد به اصل ۸۵ قانون اساسی، کمیسیون مشترک‌ی برگرفته از کمیسیون‌های فرهنگی، بهداشت، اجتماعی، برنامه و بودجه، اقتصادی، کشاورزی، عمران و امنیت ملی و سیاست خارجی تشکیل

داد تا این طرح را بر عنوان جدید طرح «جوانی جمعیت و تعالی خانواده» به سرانجام برساند. در آخرین روزهای سال ۹۹ سرانجام گروه از بخت طرحی حمایتی در راستای سیاست‌های جدید جمعیتی کشور باز شد و نمایندگان مجلس طرح «جوانی جمعیت و تعالی خانواده» را که نسخه به روز شده طرح «جمعیت و تعالی خانواده» است با اکثریت آرای اجرای آزمایشی به مدت هفت سال تصویب کردند. حال‌بناست تا امسال سال اجرای طرح جوانی جمعیت و تعالی خانواده باشد.

وضعیت رشد جمعیت کشورمان نگران‌کننده است. سال ۹۸ رشد جمعیت به زیر یک درصد رسید و با ادامه چنین روندی ایران نه فقط سیمای جوان خود را از دست می‌دهد بلکه در سیاه‌چاله‌ای سقوط می‌کند که بیرون آمدن از آن به این سادگی‌ها امکانپذیر نیست. طبق آمارهای مجمع بین‌المللی، ایران سریع‌ترین افت نرخ رشد جمعیت را دارد و طی ۲۰ سال آینده، کشور ما پیرترین کشور جهان خواهد بود. در عین حال هنوز پنجره جمعیتی در کشورمان باز است و در صورت قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری درست می‌توان از فرصت ۱۰ تا ۱۵ ساله باز بودن پنجره جمعیتی استفاده کرد و مانع از سقوط کشور به سیاه‌چاله جمعیتی شد. برای دستیابی به این مهم اما نیازمند قوانین و مشوق‌های اقتصادی و فرهنگی هستنیم. قوانینی که طی یک دهه اخیر و تغییر سیاست‌های جمعیتی به سوی افزایش جمعیت در قالب طرح‌ها و مصوبه‌هایی از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی یا مجلس مطرح شده اما هیچ‌کدام لباس قانون به تن نکرده تا ضمانت اجرایی یابد و در حد طرح‌هایی موقتی همچون طرح آتیه‌نوزادان و هدیه یک‌میلیون تومانی دولت به تازه‌متولدها، مدت کوتاهی اجرایی و سپس به فراموشی سپرده شد.

پیشینه طرح‌های حمایت از رشد جمعیت
طرح جامع «جمعیت و تعالی خانواده» هم از سال ۹۲ در کمیسیون‌های مختلف مجلس یازدهم با اعلام وصول طرح جامع «جمعیت و نمایندگان مجلس یازدهم به دست می‌شد، اما به سرانجامی نرسید. تا اینکه تعالی خانواده» و با استناد به اصل ۸۵ قانون اساسی این طرح را در قالب طرح «جوانی جمعیت و تعالی خانواده» پیش بردند و در روزهای پایانی سال با تصویب این طرح، برای نخستین بار پس از انقلاب قانونی در حمایت از افزایش جمعیت و فرزندآوری تصویب شدند. اما بینیم طرح جوانی جمعیت و تعالی خانواده بناست چگونه از افزایش جمعیت حمایت کند.

نظر کارشناس

ارائه تسهیلات و رفع موانع فرزندآوری رویکرد اصلی طرح جوانی جمعیت است

پیش‌بینی شده است که ابرچالش قرن آینده کشور جمعیت خواهد بود، قوانین مصوب در حوزه جمعیتی همچون قانون تنظیم خانواده و جمعیت بیشتر منبعث از قوانین جمعیتی سازمان بهداشت جهانی بوده و عمده بندهای قوانین قبلی هم برای تحدید جمعیت و محدود کردن تعداد فرزندان و کاهش رشد جمعیت مصوب شده و فقط سه ماده در قانون سال ۹۲ مبتنی بر افزایش جمعیت داشتیم که به مرخصی زایمان و حمایت از زنان شاغل باردار می‌پرداخت، همچنین پرداخت مبلغ یک میلیون تومان از طرف دولت به عنوان سپاهم به نوزادان از دیگر برنامه‌های تشویقی در این حوزه بود که فقط چند ماه اجرا شد و بعد پس گرفته شد و سایر قوانین سال ۹۲ در این حوزه نیز به صورت دست و پا شکسته در نهادهای اجرایی کشور اجرا شد لذا عملاً قانون جامع برای حمایت از جوانی جمعیت و خانواده‌دانشته‌ایم و طرح جوانی جمعیت می‌تواند این خلأ را پر کند.

عمده ۷۲ ماده تصویب شده در این طرح به ارائه تسهیلات اختصاص دارد، همچنین رفع موانع فرزندآوری و موانع تصمیم‌گیری زوجین که تمایل به فرزندآوری و افزایش تعداد فرزندانشان دارند از دیگر مواردی بود که در این طرح

تصویب طرح جوانی جمعیت برای اجرای هفت ساله
طرح «جوانی جمعیت و حمایت از خانواده» پس از هفت سال از نخستین اعلام وصول خود با ۱۶۱ رأی موافق در صحن علنی مجلس شورای اسلامی و بر اساس اصل ۸۵ قانون اساسی برای اجرا در هفت سال آینده به تصویب رسید.

طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده در تاریخ ۱۳۹۲/۳/۲۸ با هدف افزایش نرخ باروری به حداقل ۲/۵ فرزند به‌ازای هر زن با ۵۰ ماده از سوی نمایندگان تهیه و اعلام وصول شد اما در نهایت عمر مجلس دهم به پایان رسید اما این طرح به سرانجام نرسید!

مجلس یازدهم اما در تاریخ اول خرداد ۹۹ این طرح جمعیتی را در شروع کار خود اعلام وصول کرد.

نمایندگان مجلس برای به ثمر رسیدن این طرح از اصل ۸۵ قانون اساسی کمک گرفتند و طرح جوانی جمعیت و حمایت از خانواده با تشکیل کمیسیون مشترک‌ی برگرفته از کمیسیون‌های فرهنگی، بهداشت، اجتماعی، برنامه و بودجه، اقتصادی، کشاورزی، عمران و امنیت ملی و سیاست خارجی برپرسی و در نهایت طی پنج ماه و در ۷۲ جلسه کمیسیون مشترک این طرح در ۲۴ ماده تصویب شد. به بیان دیگر مصوبه کمیسیون مشترک به معنای مصوبه مجلس است اما این قانون باید به صورت آزمایشی اجرا شود.

موانع طولانی شدن تصویب طرح جوانی جمعیت
تصویب تسهیلات مسکن ۱۵۰ میلیونی برای تولد فرزند سوم در خانواده‌های فاقد مسکن، تنها یکی از مشوق‌های پیش‌بینی شده در طرح جوانی جمعیت و تعالی خانواده است که در بودجه سال ۱۴۰۰ تصویب شد.

دو چالش اساسی تعویق تصویب این طرح یکی بار مالی برخی از بندهای آن برای دولت و دیگر ماده ۵۲ طرح جوانی جمعیت و تعالی خانواده در موضوع حذف غرباگرایی بود. با اصلاح این بند بنا شد تا

در صورت ارجاع صادر باردار به مرکز غرباگرایی که منجر به حدوث سقط و سایر عوارض شود، پزشک صرفاً در صورتی که در چار چوب دستورالعمل مورد تأیید ستاد عالی جمعیت خانواده عمل کرده باشد، مرتکب تخلفی نشده است. در نهایت وزارت بهداشت موظف شده تا استانداردهای علمی و جهانی را رعایت و در صورت نیاز و مشاهده تخلف مجوزها را لغو و باطل کند.

در رابطه با بار مالی برخی بندهای این طرح نیز ظاهراً نمایندگان مجلس در جلساتی با مرکز پژوهش‌های مجلس تلاش کرده‌اند تا بار مالی این قانون بر دوش دولت را به حداقل برسانند.

تسهیلات و مشوق‌های طرح جوانی جمعیت
تسهیلات شغلی و آموزشی، مشوق‌های مالی و تسهیلات مسکن در کنار تلاش برای فرهنگ‌سازی و فراهم ساختن بسترهای بهداشتی-درمانی لازم برای زوج‌ها به خصوص زوج‌های نابارور از جمله مواردی است که در این طرح پیش‌بینی شده و در صورت اجرایی شدن می‌تواند در کنار هم به تحقق هدف اصلی این قانون که همان افزایش جمعیت است، کمک کند.

معافیت و مرخصی تحصیلی همچنین آموزش از راه دور برای زوج‌ها تا زمانی که فرزندشان دو ساله شود، یکی از نمونه تسهیلات آموزشی است که به زوج‌های جوان کمک می‌کند در کنار انجام وظایف خود، مدغدغه ادامه تحصیل هم نداشته باشند.

همچنین طبق این قانون زوج‌هایی که طرح خدمت پزشکی دارند، به ازای هر فرزندی که دارند مدتی از خدمت آنها کاهش می‌یابد. در حوزه فرهنگی صداوسیما و سازمان ارشاد موظف شدند تا تولید سریال‌ها، انیمیشن‌ها و... اقداماتی در حوزه فرهنگی در رابطه با جمعیت انجام دهند. در حوزه بهداشت و درمان نیز بیمه زوجین نابارور مورد توجه قرار گرفت و مقرر شد زایمان طبیعی به صورت رایگان انجام شود. گسترش بیمه و مراکز درمان ناباروری برای دوران بارداری

و شیردهی، تسهیلات قرض الحسنه فرزندآوری و سهام یک میلیون تومانی برای نوزادان هم از جمله مشوق‌های مالی این قانون است. حل چالش مرخصی ۹ ماهه زایمان و دورکاری چهار ماهه برای مادران شاغل نیز از جمله تسهیلات شغلی پیش‌بینی شده در قانون جوانی جمعیت و تعالی خانواده است.

همچنین برای بیماری فرزندان مادران شاغل مرخصی استعلاجی پیش‌بینی شده تا مادران بتوانند از مرخصی استعلاجی استفاده کنند و بدین ترتیب بخشی از غدغه‌های زنان کارمند برای فرزندآوری کاهش یابد.

تسهیلات مسکن برای به دنیا آمدن فرزند سوم خانواده از دیگر مشوق‌های اقتصادی طرح جوانی جمعیت و تعالی خانواده است. بر این اساس با به دنیا آمدن فرزند سوم حتی اگر خانواده یک بار از تسهیلات مسکن استفاده کرده باشد می‌تواند برای بار دوم نیز از این امتیاز استفاده کند.

نروم نظارت بر حسن اجرای طرح جوانی جمعیت
با وجود تمام این بندها و مشوق‌های اقتصادی و فرهنگی و در نظر گرفتن تسهیلات شغلی، آموزشی و مسکن برای خانواده‌هایی که اقدام به فرزندآوری می‌کنند اما چگونگی اجرای این قانون در درجه نخست اهمیت قرار دارد. به عبارت دیگر باید دید آیا قانون جوانی جمعیت و تعالی خانواده از ضمانت اجرایی لازم برخوردار است و آیا عزم لازم برای اجرای مفاد این قانون در دستگاه‌های مختلف وجود دارد؟! نمایندگان مجلس یازدهم تأکید دارند که بر حسن اجرای قانون نظارت خواهند داشت و برای محکم‌کاری بیشتر بنا شده دستگاه‌ها هر شش ماه یک بار گزارش اجرای مواد را به مجلس ارائه کنند. با تمام اینها باید در ادامه دید آیا این قانون اجرایی خواهد شد یا به سرنوشت قوانین دیگری همچون قانون «تسهیل ازدواج جوانان» و دهها قانون و سند بالا دستی دیگر در حوزه خانواده دچار می‌شود؟!

شغلی، شش حکم برای مشوق‌های مالی، ۱۰ حکم برای سیاست‌های بهداشتی، هفت مورد تسهیلات آموزشی و ۱۴ حکم در مورد مباحث فرهنگی در قالب این طرح گنجانده شده است. یکی از مهم‌ترین چالش‌های این طرح مسئله اصل ۷۵ قانون اساسی است، زیرا اگر طرح بار مالی داشته باشد متوقف می‌شود و نیازمند نقش دولت است که با رایزنی‌ها سعی در حل این مشکل داریم.

مجلس مصمم است تا بر اجرای بندهای این طرح نظارت مناسب داشته باشد. دستگاه‌ها باید هر شش ماه یک بار گزارش اجرای مواد را به مجلس ارائه کنند. از سویی در کنار مجلس، شورای عالی انقلاب فرهنگی و ستاد ملی جمعیت موظف به نظارت بر اجرای طرح است و همچنین اگر طرح در حوزه‌ای اجرا نشود، مجازات‌هایی از جمله خلع از مدیریت و مسئولیت برای کارمند و مدیران بالادستی پیش‌بینی شده است.

امیرحسین بانکی پور فرد
رئیس کمیسیون مشترک طرح جوانی جمعیت و حمایت از خانواده مجلس

یادداشت

طرح جوانی جمعیت چقدر در افزایش جمعیت مؤثر است؟

محمد مهدی نیک‌ضمیر
بیش از یک دهه است که سیاست‌های جمعیتی کشور تغییر کرده و از پرمز حرکت به سمت رشد منفی جمعیت به صدا درآمده است. با وجود این شاهد هیچ اقدام مشوق فرهنگی و اقتصادی اثرگذاری در حوزه اقتناع و ترغیب خانواده‌ها به فرزندآوری و تشویقشان به افزایش جمعیت نبوده‌ایم و همین مسئله هم خلأ یک قانون حمایتی در این حوزه را بیش از پیش به رخ می‌کشد. خلأیی که حالا مجلسی‌ها با تصویب قانون جوانی جمعیت و تعالی خانواده سعی دارند آن را پر کنند.

هر چند در سال‌های گذشته و طی دولت نهم شاهد اجرای طرح تشویقی آتیه مهر و هدیه یک میلیون تومانی دولت به نوزادان تازه متولد شده بودیم؛ طرحی که در صورت ادامه یافتن شاید می‌توانست مشوقی قابل بررسی به شمار بیاید اما عمر این تشویق به افزایش جمعیت و فرزندآوری تنها شش ماه دوام آورد و دنباله‌دار نبود!

طبق این طرح دولت برای متولدکنی که از فروردین سال ۸۹ به دنیا می‌آیند، حسابی با مبلغ ۱۰ میلیون ریال باز می‌کند.

بر این اساس طبق آیین‌نامه این طرح، با تولد هر نوزاد ایرانی (بر اساس اعلام سازمان ثبت احوال کشور) و مراجعه ولی/قیم کودک به شعب بانک ملی ایران در سراسر کشور با در دست داشتن اصل و تصویر شناسنامه و کارت ملی کودک و افتتاح‌کننده حساب، یک فقره حساب سپرده پس‌انداز پنج ساله با مبلغ اولیه ۱۰ میلیون ریال اعطایی توسط دولت به نام نوزاد و به عنوان موجودی اولیه افتتاح می‌شد.

بنا بود در سال دوم به بعد همه ساله به نسبت سقف اعتبارات مصوب، مبالغی توسط دولت به حساب مذکور واریز شود.

علاوه بر این والدین کودک، قیم، وصی یا افراد خیر نیز می‌توانستند در هر ماه یا هر سال به نسبت تمکن مالی مبالغی را به این حساب منظور کنند که قاعدتاً مشمول سود متعارف بانکی می‌شد.

برداشت از این حساب هم تابع قوانین خاص خود بود و بر اساس آن صاحب حساب تا قبل از ۱۸ سالگی حق برداشت از اصل سپرده ۱۰ میلیون ریالی و سود حاصل از آن را مگر در موارد پیش‌بینی شده و مصرح در آیین‌نامه مربوطه نداشت. صاحب حساب در پایان ۲۰ سالگی می‌توانست وجه موجود در حساب را برداشت کند.

طبق آیین‌نامه بنا بود وجوه موجود در حساب فعالیت‌های اقتصادی مولد سرمایه‌گذاری شود و منافع حاصل از آن برای امور ذیل هزینه خواهد شد: ۱- تأمین مسکن برای صاحب حساب، ۲- ایجاد فرصت شغلی اولیه برای کسب و کار صاحب حساب، ۳- هزینه‌های ازدواج صاحب حساب، ۴- تحصیلات عالی و حوزوی صاحب حساب، ۵- درمان بیماری‌های صعب‌العلاج صاحب حساب و ۶- هزینه‌های حج تمتع.

این قانون و مصوبه تنها برای مدت شش ماه اجرایی شد و تنها طرح اجرایی در حوزه تشویق افزایش جمعیت و فرزندآوری به دلیل عدم تأمین منابع تا کام ماند.

بر اساس اعلام سازمان ثبت احوال سالانه حدود یک‌میلیون و ۴۰۰ هزار نوزاد در کشور متولد می‌شوند این در حالیست که در سال ۸۹ تخصیص اعتبار ۵۰۰ میلیارد تومانی برای تأمین آتیه فرزندان، ۵۰۰ هزار نوزاد تحت پوشش قرار گرفتند و برای آنان حساب یک میلیون تومانی در بانک ملی باز شد که البته این طرح فقط در نیمه نخست همان سال اجرایی شد.

مهم‌ترین دلیل ناکامی این طرح بار مالی آن بود. سهم یک میلیون تومانی در نظر گرفته است. البته بگذریم از اینکه با عنایت به میزان تورم در کشور یک میلیون تومان سال ۸۹ با یک میلیون تومان سال ۱۴۰۰ قابل مقایسه نیست! اما همین طرح هم دوباره با تنگنای بودجه‌ای مواجه است و یکی از نگرانی‌ها در مسیر اجرای طرح جوانی جمعیت و تعالی خانواده مسئله بار مالی و تأمین اعتبار لازم برای اجرای بندهای مالی آن است.

از سویی دیگر مواردی همچون وام ۱۵۰ میلیون تومانی برای تولد فرزند سوم خانواده در شرایط کنونی و بنا عنایت به وضعیت قیمت مسکن در کلانشهرها شاید یک دهم هزینه خرید یک واحد مسکونی متوسط در مناطق متوسط و پایین را هم تأمین نکند.

با تمام اینها باید دید طرح جوانی جمعیت و تعالی خانواده تا چه اندازه اجرایی می‌شود و چقدر می‌تواند در تحقق هدف اصلی خود یعنی افزایش جمعیت مؤثر واقع شود.